

فقه جزای اختصاصی (۳)

قواعد فقه جزائی دیات

قواعد فقه کاربردی
همراه با نظام حقوقی دیات

سودمند و مفید برای:

- ۱- اساتید معزز و دانشجویان محترم
- ۲- قضات محترم سراسر کشور
- ۳- پزشکان قانونی ارجمند کشور
- ۴- حوزه‌های علمیه محترم کشور

نویسنده: دکتر حمید فرجی
عضو هیئت علمی دانشگاه علوم قضایی

سرشناسه	فرجی، حمید، ۱۳۴۳ -
عنوان قراردادی	ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	قواعد فقه جزایی دیات: قواعد فقه کاربردی همراه با نظام حقوقی دیات
مشخصات نشر	نویسنده: حمید فرجی.
مشخصات ظاهری	تهران: خرسندی، ۱۳۹۳
شابک	۱۸۷ ص.
وضعیت فهرست نویسی	978-600-114-400-4
موضوع	فبا
موضوع	دیات.
موضوع	فصااص (فقه).
موضوع	فقه -- قواعد
موضوع	حقوق جزا (فقه)
رده بندی کنگره	۱۳۹۳ ۹۹ ق ۴ ف ۱۹۵.۷ BP
رده بندی دیویی	۲۹۷.۳۷۵
شماره کتابشناسی ملی	۳۶۷۲۴۴۵

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قوانین

تهران - خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبانی نژاد

نرسیده به خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۲

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandy.pub.com

قواعد فقه جزایی دیات

نویسنده: دکتر حمید فرجی

چاپ اول: ۱۳۹۳ - شمارگان: ۵۰۰ جلد

حروفچینی: زرنگاران مهرخلاق - قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

ISBN : 978-600-114-400-4

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۴۰۰-۴

فهرست مطالب

۲۱	مقدمه
۲۱	۱- ضرورت تألیف قواعد فقهی
۲۲	۲- نیازهای حیاتی و لازم روز به قواعد فقهی
۲۲	۳- مظلومیت شدید فقه اسلامی و الزامات تعالی آن
۲۳	۴- لزوم تدوین تخصصی قواعد فقه در سه سطح

فصل اول - نظام حقوقی دیات

۲۶	کلیات مقدماتی
۲۶	۱- فلسفه قواعد فقه
۲۶	۲- قلمرو قواعد فقه جزایی
۲۶	۳- تعداد قواعد فقه جزایی
۲۶	۴- تعریف دیه
۲۶	۵- موجبات ضمان
۲۶	۶- شناخت نظام حقوقی دیات
۲۷	گفتار اول - اصول و قواعد عمومی دیات
۲۷	۱- ماهیت حقوقی دیات
۲۸	۲- لزوم رجوع به منابع شرعی در موارد سکوت
۲۸	۳- موارد ثبوت بالأصله دیه
۲۸	۴- شرایط چهارگانه وجوب ضمان دیه
۲۸	۵- دیه مطلق و نسبی

۶. قابل گذشت بودن دیه ۲۸
۷. هر محترمی ضمان دارد، بی حرمت ضمان ندارد ۲۸
۸. موارد پرداخت دیه از بیت المال ۲۸
۹. حاکم ولی افراد بدون ولی ۲۹
۱۰. امور سنگین بر ذمه زنان گذاشته نشده ۲۹
۱۱. نظام حقوقی دیه در صدمات بدنی غیر عمد ۲۹
۱۲. شاهکارهای بزرگ فقه جزائی اسلام ۲۹
- الف) ولی افراد بلاولی ۲۹
- ب) حکم به حلف ۲۹
- ج) عاقله ۲۹
- د) کفاره ۳۰
- ه) قسامه ۳۰
۱۳. اصل در دیه ۳۰
۱۴. قیمت انواع مختلف دیه مساوی است ۳۰
۱۵. دیه جنایت بر زن و مرد مساوی است ۳۰
- گفتار دوم - اصول مسئولیت جزائی در دیات** ۳۱
۱. معیار مسئولیت جزائی در اسلام ۳۱
۲. ملاک ضمان و عدم ضمان در اسلام ۳۱
- الف) ملاک عدم ضمان ۳۱
- ب) ملاک ضمان ۳۱
- ج) لزوم حفظ خون انسان ۳۱
۳. معیارهای عدم مسئولیت کیفری در حقوق جزای اسلامی ۳۲
۴. ضابطه تمیز جنایات سه گانه ۳۳
۵. معیار تمیز جنایات در حکم شبه عمد و در حکم خطای محض ۳۳
۶. جواز شرعی منافی ضمان نیست ۳۳
۷. جنایت در خواب بر عهده شخص خواب یا عاقله او است ۳۳
۸. موارد ضمان سبب و سبب ضامن در تعدد اسباب ۳۳
- گفتار سوم - معیارها و موازین دیه و ارزش** ۳۴
۱. خسارت مازاد بر دیه باید پرداخت شود ۳۴

۳۴	۲- نحوه تعیین صدمه بدنی و میزان دیه ارش
۳۵	۳- دیه ساده و دیه مغلظ
۳۵	۴- معیارهای عمومی تعیین دیه
۳۶	۵- معیارهای اختصاصی تعیین دیه اعضاء
۳۷	۶- دیه تغییر رنگ
۳۷	۷- معیارهای اختصاصی تعیین ارش (در فقه جزائی)
۳۸	۸- مبانی فقهی، اسباب و موجبات ارش
۳۹	۹- موارد تعیین ارش
۳۹	۱۰- ضابطه محاسبه ارش و ضوابط اجرایی آن
۴۰	ضوابط اجرایی تعیین ارش
۴۰	اصول تعیین نقص عضو
۴۰	اصول عدم تداخل دیات
۴۰	اصول تعیین نقص منفعت
۴۰	لزوم تعیین مهلت انتظار قضائی
۴۰	۱۱- اصول اعتبار عادلانه در ارش
۴۰	گفتار چهارم - معیارهای اساسی تعیین دیه و مقادیر دیه اعضاء
۴۰	۱- میزان سنج فقهی دیه
۴۰	۲- اصول تعیین دیه اعضاء
۴۱	۳- اصول تعیین دیه منفعت و لواحق آن
۴۲	۴- اصول تعیین دیه جراحات
۴۲	اول - دیه جراحات شجاجی
۴۲	دوم - دیه جراحات بدنی
۴۲	۵- اصول تعیین سقط جنین و جنایت بر میت
۴۲	اول - اصول تعیین دیه اسقاط جنین
۴۳	دوم - اصول تعیین دیه جنایت بر میت
۴۳	۶- اصول تعیین دیه اتلاف حیوانات
۴۳	۷- اصول تعیین ضمان اتلاف اشیاء

فصل دوم قواعد فقه جزائی دیات

اول - فهرست قواعد فقهی دیات به عربی (۱):

- گفتار اول - قواعد فقهی موجبات دیه ۴۶
- قاعده ۱- انما الدیة غرامة مدنیة فی امر جزائیة ۴۶
- قاعده ۲- انما الدیة اصاله فی الخطا و شبهه ۴۷
- قاعده ۳- ضابط الجنایات تعمّد الفعل و الاثر او عدمها ۴۷
- قاعده ۴- ضابط الجنایة فی حکم الشبیه للعمد التقصیر فی الخطأ المحض ۴۸
- قاعده ۵- ضابط الجنایة فی حکم خطأ المحض فقدان البلوغ او العقل او القصد ۴۸
- قاعده ۶- ولا یطلّ دم امرء مسلم ۴۸
- قاعده ۷- الجواز الشرعی لا ینافی الضمان ۴۹
- قاعده ۸- ابراء الذمة مسقط للضمان ۵۰
- قاعده ۹- الاصل اما برائة او اشتراط (قلمرو اصل برائت) ۵۱
- قاعده ۱۰- الابرأ اسقاط لما فی الذمة من الحق ۵۲
- قاعده ۱۱- النائم یضمن اما فی ماله او من مال عاقلته ۵۲
- قاعده ۱۲- الضمان اما مجعول من باب الاسباب او الجنایات ۵۳
- قاعده ۱۳- الضمان تابع للاستناد ۵۴
- قاعده ۱۴- الاستناد غیر الانتساب ۵۴
- قاعده ۱۵- قصد الفعل یوجب ضمان الجانی وعدمه ضمان العاقله ۵۵
- قاعده ۱۶- الجنایة اما مادیة او معنویة ۵۵
- قاعده ۱۷- نفی التهمة ینفی العمد لا اصل القتل ۵۵
- قاعده ۱۸- ضمان العاقله یتفسر مضیقاً ۵۵
- قاعده ۱۹- من مات بفعل نفسه فهدر دیته ۵۶
- قاعده ۲۰- التعدی یوجب الضمان و عدم التعدی ینفی الضمان ۵۶
- قاعده ۲۱- قد اعذر من حذر ۵۷
- قاعده ۲۲- الاکراه الاجائی مسقط للضمان ۵۷
- قاعده ۲۳- مواضع عدم ضمان الجانی عدم الاستناد و التقصیر و ۵۸
- قاعده ۲۴- قضیه فی واقعة ۶۰
- قاعده ۲۵- حکایة بعض الاحکام بلفظ الروایة تنبیه ۶۱
- قاعده ۲۶- یضمن المباشر لو جامع السبب ۶۱

(۱) خوانندگان عزیز، فهرست فارسی این قواعد را در صفحه ۱۵ مطالعه فرمائید

- قاعده ۲۷- السبب ضامن في مواضع ۶۱
- قاعده ۲۸- اجتماع العوامل اما طولی او عرضی ۶۲
- قاعده ۲۹- في تعدد اسباب العدوانی یضمن المؤثر ۶۳
- قاعده ۳۰- الدية ضمان مدنی عن العقاب ۶۵
- قاعده ۳۱- الخسارة الزائد عن الدية واجب الاداء قطعاً ۶۵
- قاعده ۳۲- العدوان هو ملاك الضمان ۶۶
- گفتار دوم - قواعد فقهی میزان ديه نفس و اعضا** ۶۷
- قاعده ۳۳- دية النفس احد امور ستة ۶۷
- قاعده ۳۴- الاصل في الدية البعير و قيم الاشياء يعين اقلام الدية ۶۷
- قاعده ۳۵- تستأدى الدية في سنة او ثلاث سنوات ۶۸
- قاعده ۳۶- الدية تغلظ انتهاكاً ۶۸
- قاعده ۳۷- والخيار في الستة الى الجاني او ولي الدم او العاقلة ۶۹
- قاعده ۳۸- اختيار الجاني في قتل العمد عند تعین الدية مطلقة ۶۹
- قاعده ۳۹- اصناف الدية تساوى قيمة بتفاوت موقعية ۶۹
- قاعده ۴۰- دية المرأة النصف و دية الخنثى ثلاثة الارباع ۷۰
- قاعده ۴۱- فلسفة تنصيف دية المرأة، اقتضائية لانسانية ۷۰
- قاعده ۴۲- دية الذمى كدية المسلم او متقابلاً ۷۱
- قاعده ۴۳- كلما في الانسان منه واحد فقيه الدية ۷۲
- قاعده ۴۴- كلما كان في الانسان منه اثنان ففيهما الدية ۷۳
- قاعده ۴۵- ملاك الدية الصدمة و المنفعة و الجمال ۷۴
- قاعده ۴۶- في كل عضو ذی اثنان فالدية ثنائياً و ذی ثلاثة فالدية ثلاثاً ۷۵
- قاعده ۴۷- في كل عضو ذی اربعة فالدية ارباعاً و ذی عشرة فالدية اعشاراً ۷۵
- قاعده ۴۸- لابد في تعيين الارش او قيود الدية من الرجوع الى المنابع ۷۵
- قاعده ۴۹- في ذی الواحدة من اثنان كمال الدية عن غير استحقاق ۷۶
- قاعده ۵۰- دية بعض من كل عضو بحسبه ملاكاً (مساحة او نفعاً) ۷۶
- قاعده ۵۱- لا تأثير لضعف عضو او شدته في الدية ۷۷
- قاعده ۵۲- ذكر بعض الفروع لازم لكونه حساساً و محلاً للنزاع ۷۸
- قاعده ۵۳- ملاك الضمان و عدمه نقض المصلحة او حفظها ۷۸
- قاعده ۵۴- للمنافع قسط من الدية ۷۹

- قاعده ٥٥- للجمال قسط من الدية ٧٩
- قاعده ٥٦- لو عادت المنفعة ناقصة ففيها الحكومة ٨٠
- قاعده ٥٧- عيار دية النفس قيمة بعير متعادلها ٨٠
- قاعده ٥٨- كلما له قيمة مقدرة فهي الدية و كلما ليس له شيء مقدّر ففيها الأرض ٨١
- قاعده ٥٩- خسارة الزائد من الدية لو لم يكف فرض ٨١
- قاعده ٦٠- الحكومة خسارة قضائيه و الارش خسارة خبرويه ٨٢
- قاعده ٦١- عيار ارض كل عضو نفس الانسان ٨٣
- قاعده ٦٢- خصال الارش عشرة ٨٣
- قاعده ٦٣- الارش يتفاوت مع الدية مع وجود الشبه ٨٤
- قاعده ٦٤- الدية عيشت في ٢٦ مواضع ٨٥
- قاعده ٦٥- الارش يثبت في اربعين مواضع ٨٥
- قاعده ٦٦- اسباب الارش اربعة و عللها ثلاثة ٨٨
- قاعده ٦٧- موجبات الارش الامامية سبعة في اثنان موارد ٨٨
- قاعده ٦٨- مباني الارش الفقيهه اربعة نهائيه ٨٩
- قاعده ٦٩- الأعضاء و الغدد الفاقد للذية (دوارش) ٥٤ موارد ٩١
- قاعده ٧٠- اصول تعيين الارش للأطباء القانونية ٩١
- قاعده ٧١- الذية تستأدى من بيت المال فيما انتسب ٩٢
- قاعده ٧٢- نظام الدية في الفقه الاسلامي و قانون الغربي ٩٣
- قاعده ٧٣- الارش يتعين بنسبة وفق التفاوت ٩٤
- قاعده ٧٤- الحكومة فيما لا طريق الى البينة او الامتحان او في ساذج ٩٤
- قاعده ٧٥- ضوابط تعيين الارش الاجرائية امور ٩٥
- قاعده ٧٦- اصول تعيين نقص العضو الاجرائية امور ٩٥
- قاعده ٧٧- اما تجب الذية بشروط اربعة ٩٦
- قاعده ٧٨- ارض عضو الزائد ثلث الذية الاصلية ٩٦
- قاعده ٧٩- الزائدة من الاعضاء تتميز بأمر ٩٧
- قاعده ٨٠- في اليد دية و حكومة في اطلاقاته الثلاثة ٩٧
- قاعده ٨١- لا بد من تعيين ارض النقص زمن فواته بحسبه ٩٨
- قاعده ٨٢- اصول الاختبار العدلي في تعيين الارش ٩٨
- قاعده ٨٣- لورجى عود المنفعة لا بد من مهلة انتظار ٩٨
- قاعده ٨٤- عود المنفعة لو كانت من الله لم تستعد الذية ٩٩

- قاعده ۸۵. أصول الطب القانوني عند علي عليه السلام ۹۹
- قاعده ۸۶. الذية هي قيمة الصدمة الاقتصادية ۱۰۰
- قاعده ۸۷. المرجع في تميز الخسارة و حدودها و عودها الخيرة ۱۰۰
- قاعده ۸۸. النظام الاسلامي لا يجعل الامور الثقيلة على عاتق النساء ۱۰۱
- قاعده ۸۹. الاصل عدم تداخل الديات ۱۰۲
- قاعده ۹۰. تداخل الديات في استحالة الاقل في الاكثر الحقيقية ۱۰۳
- قاعده ۹۱. تعاقب المرأة و الرجل في الجرح و الطرف حتى تبلغ الثلث فتنتصف ۱۰۵
- قاعده ۹۲. كل عضو لو افتقد او اغتر انتقل الى الذية ۱۰۶
- قاعده ۹۳. كلما لا يمكن فيه القصاص فيه الذية ۱۰۷
- قاعده ۹۴. القسامة آخر دليل للاثبات حفظاً لحق الانسان ۱۰۷
- قاعده ۹۵. كل عضو ذو مرحلتين ينتظر فيهما ثم الارش او الذية ۱۰۸
- قاعده ۹۶. الذية اما مطلق او نسبي ۱۰۹
- قاعده ۹۷. ان الذية ثلثه للجسم و ثلثاه للسلامة ۱۰۹
- قاعده ۹۸. كل عضو جنى عليها فصار اصل فيها ثلثا الذية ۱۱۰
- قاعده ۹۹. في قطع كل عضو مشلول ثلث الذية ۱۱۱
- قاعده ۱۰۰. دية العضو الفاسد ثلث ديتها ۱۱۲
- قاعده ۱۰۱. في الاصابع وحدها ديتها ۱۱۳
- قاعده ۱۰۲. في خرم كل عضو ثلث ديتها ۱۱۴
- قاعده ۱۰۳. في كسر عظم كل عضو خمس ديته لو لم يصلح ۱۱۴
- قاعده ۱۰۴. في موضحة كل عضو ربع دية كسره ۱۱۴
- قاعده ۱۰۵. في رض كل عضو لو صلح بغير صحة ثلث الذية ۱۱۵
- قاعده ۱۰۶. في فك كل عضو لو صلح بغير صحة ثلثا الذية ۱۱۵
- قاعده ۱۰۷. كل عضو ذي فك او رض او كسر لو صلح على صحة فأربعة ۱۱۶
- قاعده ۱۰۸. الذية دفاع و جبر مدني مالي عن الجريمة (خصائل الذية) ۱۱۶
- قاعده ۱۰۹. الذية عدالة استصلاحى ترميمي ۱۱۷
- قاعده ۱۱۰. كل ضلع قلبي ۲۵ ديناراً و في كل ضلع عضدي ۱۰ ديناراً ۱۱۸
- گفتار سوم - قواعد فقهی دیه منافع و جراحات ۱۱۸
- قاعده ۱۱۱. كل منفعة واحدة ففيها الذية ۱۱۸
- قاعده ۱۱۲. المنافع في البدن ثمانية ۱۱۹

- قاعده ١١٣- دية الافتضاض مهر نساها او الثلث ١١٩
- قاعده ١١٤- عود المنفعة لو كان من الله لم تستعد الدية ١٢٠
- قاعده ١١٥- يحكم بالحلف اذا ادعى بنقص ولائنه ولا طريق الى ١٢٠
- قاعده ١١٦- دية الشجاج الاولى، اما بعير او خمس او عشر او خمس و ١٢١
- قاعده ١١٧- دية الشجاج الثانية ثلث الدية اومع حكومة ١٢١
- قاعده ١١٨- في الجائفة ثلث الدية او ثلثاه (جوف البدن) ١٢٢
- قاعده ١١٩- في النافذة ثلث او خمس ١٢٢
- قاعده ١٢٠- دية الجرح الشجاجي في البدن بنسبة دية العضو الى النفس ١٢٣
- قاعده ١٢١- دية الشجاج في الرأس والوجه سواء ١٢٣
- قاعده ١٢٢- في شق الشفتين ثلث او خمس ١٢٣
- قاعده ١٢٣- دية الخنثى المشككة ثلاثة ارباع الرجل ١٢٣
- قاعده ١٢٤- في تلون بشرة الوجه دينار ونصف الى ستة ١٢٤
- قاعده ١٢٥- الجنائيات الثلاثة اللونية في البدن بنسبة النفس ١٢٤
- قاعده ١٢٦- الحاكم ولي من لا ولي له ١٢٥
- قاعده ١٢٧- ليس للحاكم العفو عن القصاص والدية ١٢٥
- قاعده ١٢٨- في سقط الجنين من عشرين الى دية النفس ١٢٥
- قاعده ١٢٩- في جنين مشكوك الجنسية نصف الدينين ١٢٦
- قاعده ١٣٠- في قطع رأس الميت مائة دينار ١٢٦
- قاعده ١٣١- دية الجنابة على الميت تصرف في وجوه القرب ١٢٧
- قاعده ١٣٢- المعاقلة عقد تأمين اجتماعي ١٢٧
- قاعده ١٣٣- العاقلة لاتعقل عمداً ولا شبيهاً ولا بهيمة ١٢٨
- قاعده ١٣٤- العاقلة ثلاثة الاقارب ثم ضامن الجريرة ثم الامام ١٢٩
- قاعده ١٣٥- لا تعقل المرأة والصبي والمجنون والفقير ١٢٩
- قاعده ١٣٦- عاقلة الذمي نفسه ومع عجزه الامام ١٣٠
- قاعده ١٣٧- الكفارة جبار عبادية شخصية مطهرة ١٣٠
- قاعده ١٣٨- موجبات الكفارة ١٣١
- قاعده ١٣٩- الكفارة في قتل المباشري لانسان ذى الزوج ١٣٢
- قاعده ١٤٠- خصال كفارة القتل الاربعة ١٣٣
- قاعده ١٤١- كفاره العمد جمع وكفارة الخطأ وشبه العمد مرتبة ١٣٣
- قاعده ١٤٢- كل من عليه كفارة ومات قبلها تخرج من الاصل ١٣٤

قاعده ۱۴۳- الحقوق المالية تخرج من الاصل و الحقوق البدنية من الثلث.....	۱۳۴
گفتار چهارم - قواعد فقهی ضمان حیوانات و اشیاء.....	۱۳۵
قاعده ۱۴۴- التذكية لا تعد اتلافاً محضاً ففيها الارش.....	۱۳۵
قاعده ۱۴۵- من اتلف ما تقع عليه الزكاة لايها فعليه قيمته.....	۱۳۵
قاعده ۱۴۶- كلما لا تقدير له شرعاً ففيها قيمته عرفياً.....	۱۳۵
قاعده ۱۴۷- كلما لا حرمة له شرعاً فليس فيها ضمان.....	۱۳۶
قاعده ۱۴۸- المسلم يضمن للذمي المستتر بقيمته.....	۱۳۶
قاعده ۱۴۹- دية الجنابة قابلة للعفو اما حق الله فلا.....	۱۳۷
قاعده ۱۵۰- لادية لمن قتل نفسه عمداً أو سقط.....	۱۳۸
قاعده ۱۵۱- لاضمان عند عدم الصدم أو العلامة.....	۱۳۸
قاعده ۱۵۲- لو اختلفا في الزوال أو النقص.....	۱۳۸

دوم - فهرست قواعد فقهی به فارسی

گفتار اول - قواعد فقهی عمومی دیات.....	۴۶
قاعده ۱- ماهیت حقوقی دیات (در حقوق اسلامی) چیست؟.....	۴۶
قاعده ۲- دیه اصالتاً در کجاها ثابت است؟.....	۴۷
قاعده ۳- ملاک تشخیص اقسام سه گانه جنایت کدامست؟.....	۴۷
قاعده ۴- معیار جنایت در حکم شبه عمد چیست و مصادیق آن کدامند؟.....	۴۸
قاعده ۵- معیار جنایت در حکم خطای محض چیست و مصادیق آن کدامند؟.....	۴۸
قاعده ۶- حدود اعتبار والای خون انسان در اسلام چقدر است؟.....	۴۸
قاعده ۷- آیا شرعی بودن عمل موجب عدم ضمان فاعل است؟.....	۴۹
قاعده ۸- آیا ابراء ذمه مسقط ضمان است؟ در چه مواردی مسقط نیست؟.....	۵۰
قاعده ۹- در انتخاب شدن برای کار تخصصی، آیا اصل برائت است یا اشتراط؟.....	۵۱
قاعده ۱۰- اسقاط حق در چه صورتی صحیح و در چه صورتی باطلست؟.....	۵۲
قاعده ۱۱- در صورت جنایت در خواب، چه کسی ضامن است؟.....	۵۳
قاعده ۱۲- مسئولیت جزایی تابع قاعده جنایات و قاعده اسباب است.....	۵۳
قاعده ۱۳- معیار اساسی مسئولیت جزائی در اسلام چیست؟.....	۵۴
قاعده ۱۴- آیا استناد غیر از انتساب عمل است؟.....	۵۴
قاعده ۱۵- معیار اینکه ضمان جنایت بر عهده خود شخص است یا عاقله.....	۵۵

- قاعده ۱۶- جنایت دو نوع است مادی و معنوی ۵۵
- قاعده ۱۷- نفی تهمت نافعی عمد است نه نافعی اصل قتل ۵۵
- قاعده ۱۸- ضمان عاقله تفسیر مضیق می شود ۵۵
- قاعده ۱۹- هر کس با اقدام خود بمیرد خودش هدر است ۵۶
- قاعده ۲۰- معیار اساسی مسئولیت و عدم مسئولیت کیفری در اسلام چیست؟ ۵۶
- قاعده ۲۱- مجذر ضامن نیست ۵۷
- قاعده ۲۲- اکراه الجانی مسقط مسئولیت کیفری است ۵۷
- قاعده ۲۳- موارد و معیارهای عدم مسئولیت کیفری در فقه جزائی اسلام ۵۸
- قاعده ۲۴- ماهیت حقوقی «قضیه فی واقعه» ۶۰
- قاعده ۲۵- فلسفه حکایت بعضی احکام فقهی با الفاظ خود روایات ۶۱
- قاعده ۲۶- حکم اجتماع سبب و مباشر ۶۱
- قاعده ۲۷- در چه مواردی سبب ضامن است؟ (اقوی است) ۶۱
- قاعده ۲۸- در صورت اجتماع اسباب کدامیک مسئولیت کیفری دارند؟ ۶۲
- قاعده ۲۹- در صورت تعدد اسباب عدوانی کدامیک ضامن است؟ ۶۳
- قاعده ۳۰- خصوصیات ماهوی «دیه» کدامند؟ ۶۵
- قاعده ۳۱- خسارت مازاد بر دیه قطعا واجب الاداست ۶۵
- قاعده ۳۲- عدوان ملاک ضمان و عدم ضمان است ۶۶
- گفتار دوم- قواعد فقهی میزان دیه نفس و اعضا** ۶۷
- قاعده ۳۳- دیه قتل نفس یکی از شش چیز است ۶۷
- قاعده ۳۴- اصل در دیه شتر و قیمت اشیاء است ۶۷
- قاعده ۳۵- دیه در مدت یک تا سه سال پرداخت می گردد ۶۸
- قاعده ۳۶- دیه در موارد هتک حرمت، تغلیظ می شود ۶۸
- قاعده ۳۷- اختیار تعیین نوع دیه پرداختی با جانی یا ولی او یا عاقله او است ۶۹
- قاعده ۳۸- در چه مواردی در قتل عمد، اختیار دیه با جانی است؟ ۶۹
- قاعده ۳۹- قیمت انواع مختلف دیه مساوی است ۶۹
- قاعده ۴۰- دیه زن نصف و دیه خنثی $\frac{۳}{۴}$ است ۷۰
- قاعده ۴۱- فلسفه تنصیف دیه زن اقتصادی است و به نفع زنان ۷۰
- قاعده ۴۲- دیه ذمی مانند مسلمان یا تابع اصل رفتار متقابل است ۷۱
- قاعده ۴۳- دیه اعضای یکی در بدن، یک دیه کامل است ۷۲
- قاعده ۴۴- اعضای جفتی مجموع دیه کامل دارد ۷۳

- قاعده ۴۵- ملاک تعیین اصل دیه و میزان گمی دیه چیست؟ ۷۴
- قاعده ۴۶- در اعضای جفتی، یا سه جزئی دیه چگونه محاسبه می‌شود؟ ۷۵
- قاعده ۴۷- در اعضای چهار جزئی و ده جزئی دیه چگونه تقسیم می‌شود؟ ۷۵
- قاعده ۴۸- لزوم رجوع به منابع شرعی در سکوت، اجمال، نقص یا تعارض قوانین ۷۵
- قاعده ۴۹- حکم جنایت بر شخص یک چشم چیست؟ ۷۶
- قاعده ۵۰- دیه نسبی در اعضای دیه دار چگونه محاسبه می‌شود؟ ۷۶
- قاعده ۵۱- شدت وضعف سلامت یا آسیب اثری در ضمان دیه ندارد ۷۷
- قاعده ۵۲- فلسفه ذکر بعضی مصادیق جزئی در فقه و قانون چیست؟ ۷۸
- قاعده ۵۳- ملاک و مبنای ضمان و عدم ضمان چیست؟ ۷۸
- قاعده ۵۴- منفعت عضو در تعیین میزان دیه چه نقشی دارد؟ ۷۹
- قاعده ۵۵- آیا زیبایی هم در تعیین میزان دیه نقش دارد؟ ۷۹
- قاعده ۵۶- اگر منفعتی در بدن ناقص برگردد حکم آن چیست؟ ۸۰
- قاعده ۵۷- ملاک محاسبه دیه ارزش کارایی جسمی است نه ارزش انسانی ۸۰
- قاعده ۵۸- ماهیت حقوقی دیه و ارزش چیست؟ ۸۱
- قاعده ۵۹- آیا مبلغ دیه حداقل خسارت وارده است یا حداکثر خسارت وارده؟ ۸۱
- قاعده ۶۰- حکومت «خسارت قضائی» و ارزش «خسارت کارشناسی» است ۸۲
- قاعده ۶۱- معیار تعیین ارزش هر عضو بدن چیست؟ ۸۳
- قاعده ۶۲- خصوصیات ویژه (دهگانه) ارزش کدامند؟ ۸۳
- قاعده ۶۳- وجوه اشتراک و افتراق دیه با ارزش کدامند؟ ۸۴
- فرق نقص عضو با از کار افتادگی چیست؟ ۸۴
- قاعده ۶۴- در ۲۶ مورد در شرع دیه تعیین شده ۸۵
- قاعده ۶۵- در ۴۰ مورد در شرع ارزش تعیین شده ۸۵
- قاعده ۶۶- اسباب ارزش چهار چیز و علل ارزش سه چیزند ۸۸
- قاعده ۶۷- موجبات اساسی ارزش هفت چیز است ۸۸
- قاعده ۶۸- مبنای فقهی لزوم تعیین ارزش در شرع چهار چیز است ۸۹
- قاعده ۶۹- اعضای داخلی و عددی که در آنها دیه تعیین نشده کدامند؟ ۹۱
- قاعده ۷۰- اصول و معیارهای تعیین ارزش از نظر پزشکی قانونی ۹۱
- قاعده ۷۱- در چه مواردی دیه از بیت‌المال پرداخت می‌شود؟ ۹۲
- قاعده ۷۲- نظام حقوقی جبران صدمات بدنی غیر عمد در غرب و اسلام ۹۳
- قاعده ۷۳- ضابطه و معیار تعیین ارزش در فقه چیست؟ ۹۴
- قاعده ۷۴- حکومت، در چه مواردی از سوی قاضی بکار می‌رود؟ ۹۴

- قاعده ۷۵- ضوابط اجرایی تعیین ارش کدامند؟ ۹۵
- قاعده ۷۶- ضوابط اجرایی تعیین نقص عضو کدامند؟ ۹۵
- قاعده ۷۷- شرایط وجوب ضمان دیه بر ذمه جانی کدامند؟ ۹۶
- قاعده ۷۸- ارش عضو زائد چه مقدار است؟ ۹۶
- قاعده ۷۹- ضوابط و معیارهای تمیز عضو زائد از عضو اصلی چیست؟ ۹۷
- قاعده ۸۰- دیه قطع دست از مچ یا آرنج یا کتف چه مقدار است؟ ۹۷
- قاعده ۸۱- ضابطه تعیین ارش نقص منفعت در زمان فوت منفعت کدامست؟ ۹۸
- قاعده ۸۲- اصول اعتبار عادلانه کیفری (جهت تعیین ارش صدمه) چیست؟ ۹۸
- قاعده ۸۳- در چه مواردی مهلت انتظار قضائی تعیین می‌شود؟ ۹۸
- قاعده ۸۴- در چه صورتی با وجود عود منفعت، دیه مسترد نمی‌شود؟ ۹۹
- قاعده ۸۵- اصول پزشکی قانونی از دیدگاه امام علی علیه‌السلام کدامند؟ ۹۹
- قاعده ۸۶- دیه، جبران صدمه اقتصادی است ۱۰۰
- قاعده ۸۷- مرجع تمیز خسارت و حدود آن، متخصص پزشکی قانونی ۱۰۰
- قاعده ۸۸- نظام اسلامی امور سنگین را بر عهده زنان نگذاشته ۱۰۱
- قاعده ۸۹- اصل عدم تداخل در دیات است ۱۰۲
- قاعده ۹۰- در چه مواردی تداخل دیات جاری است؟ (ضابطه تداخل دیات) ۱۰۳
- قاعده ۹۱- تساوی زن و مرد در جنایات عضوی و جراحاتی تا ثلث دیه ۱۰۵
- قاعده ۹۲- ضابطه موارد انتقال قصاص عضو به دیه چیست؟ ۱۰۶
- قاعده ۹۳- در چه صورتی مجازات قصاص تبدیل به دیه می‌شود؟ ۱۰۷
- قاعده ۹۴- قسامه یکی از شاهکارهای فقه اسلام ۱۰۷
- قاعده ۹۵- کیفیت محاسبه خسارت جسمانی در اعضای دورشدی ۱۰۸
- قاعده ۹۶- دیه مطلق و دیه نسبی ۱۰۹
- قاعده ۹۷- یکسوم دیه برای جسم و دو سوم آن برای سلامتی ۱۰۹
- قاعده ۹۸- دیه فلج کردن ۱۱۰
- قاعده ۹۹- دیه قطع عضو فلج ۱۱۱
- قاعده ۱۰۰- دیه زوال عضو قاسد ۱۱۲
- قاعده ۱۰۱- دیه قطع انگشتان ۱۱۳
- قاعده ۱۰۲- دیه باره کردن هر عضوی ۱۱۴
- قاعده ۱۰۳- شکستن استخوان هر عضو ۱۱۴
- قاعده ۱۰۴- دیه موضعه هر عضو ۱۱۴
- قاعده ۱۰۵- دیه کوبیدگی و خرد شدن ۱۱۵

- قاعده ۱۰۶- دیه جدا شدن یک عضو ۱۱۵
- قاعده ۱۰۷- دیه عضو جدا شده یا کوبیده یا شکسته خوب شده ۱۱۶
- قاعده ۱۰۸- خصوصیات پنجگانه دیه ۱۱۶
- قاعده ۱۰۹- دیه یک نهاد فقهی صلح طلبانه و ترمیمی ۱۱۷
- قاعده ۱۱۰- دیه دنده‌های قلبی و غیر قلبی ۱۱۸
- گفتار سوّم- قواعد فقهی دیه منافع و اعضاء ۱۱۸
- قاعده ۱۱۱- دیه زوال هر منفعت واحد در بدن ۱۱۸
- قاعده ۱۱۲- منافع بدنی هشت مورد هستند ۱۱۹
- قاعده ۱۱۳- دیه ازاله بکار یک دختر ۱۱۹
- قاعده ۱۱۴- در عود الهی منفعت دیه مسترد نمی‌شود ۱۲۰
- قاعده ۱۱۵- حکم به خلف یکی از شاهکارهای فقه کیفری ۱۲۰
- قاعده ۱۱۶- دیه شجاج درجه ۱ ۱۲۱
- قاعده ۱۱۷- دیه شجاج درجه ۲ ۱۲۱
- قاعده ۱۱۸- دیه جنایت جائفه ۱۲۲
- قاعده ۱۱۹- دیه جنایت نافذه ۱۲۲
- قاعده ۱۲۰- دیه جراحتات پنجگانه شجاجی در بدن ۱۲۳
- قاعده ۱۲۱- دیه شجاج در سر و صورت ۱۲۳
- قاعده ۱۲۲- دیه شکافتن لبها ۱۲۳
- قاعده ۱۲۳- دیه خنثای مشکله ۱۲۳
- قاعده ۱۲۴- دیه تغییر رنگ پوست صورت ۱۲۴
- قاعده ۱۲۵- دیه جنایتهای رنگ پوستی در پوست بدن ۱۲۴
- قاعده ۱۲۶- رهبر جامعه اسلامی ولی افراد فاقد ولی ۱۲۵
- قاعده ۱۲۷- حاکم حق عفو از قصاص و دیه هر دو را ندارد ۱۲۵
- قاعده ۱۲۸- دیه سقط جنین ۱۲۵
- قاعده ۱۲۹- دیه جنین مشکوک الجنسیه ۱۲۶
- قاعده ۱۳۰- دیه قطع سر میت ۱۲۶
- قاعده ۱۳۱- دیه جنایت بر میت در وجوه قرب الی الله صرف می‌شود ۱۲۷
- قاعده ۱۳۲- معاقله یک عقد بیمه اجتماعی است ۱۲۷
- قاعده ۱۳۳- در چه مواردی عاقله ضامن نیست؟ ۱۲۸

- قاعده ۱۳۴- عاقله در سیاست جزائی اسلام سه نوع است ۱۲۹
- قاعده ۱۳۵- چهار کس عاقله واقع نمی‌شوند. ۱۲۹
- قاعده ۱۳۶- عاقله کافر ذمی کیست؟ ۱۳۰
- قاعده ۱۳۷- ماهیت فقهی کفار (به عنوان یکی از جوابر) ۱۳۰
- قاعده ۱۳۸- موجبات کفار در اسلام (۱۹ مورد) ۱۳۱
- قاعده ۱۳۹- کفار قتل کی بر انسان واجب می‌شود؟ ۱۳۲
- قاعده ۱۴۰- ویژگی‌های چهارگانه قتل کفار قتل کدامند؟ ۱۳۳
- قاعده ۱۴۱- نوع کفار در قتل عمد جمع و در غیر عمد مرتبه است. ۱۳۳
- قاعده ۱۴۲- کفار پرداخت نشده از اصل ترکه پرداخت می‌شود. ۱۳۴
- قاعده ۱۴۳- حقوق مالی از اصل ترکه و حقوق بدنی از ثلث اخراج می‌شود. ۱۳۴
- گفتار چهارم - قواعد فقهی ضمان حیوانات و اشیاء ۱۳۵
- قاعده ۱۴۴- اتلاف به تذکیر موجب اربش است نه دیه ۱۳۵
- قاعده ۱۴۵- اتلاف بلا تذکیر موجب قیمت حیوان است. ۱۳۵
- قاعده ۱۴۶- هر آسیبی دیه مقدر شرعی نداشته، قیمت عرفی آن پرداخت می‌شود. ۱۳۵
- قاعده ۱۴۷- هر چیزی که حرمت شرعی نداشته، ضمان نیز ندارد. ۱۳۶
- قاعده ۱۴۸- مسلمان ضامن قیمت اتلاف اشیاء ذمی مستتر است. ۱۳۶
- قاعده ۱۴۹- دیه جنایت قابل گذشت است اما حق الله قابل گذشت نیست. ۱۳۷
- قاعده ۱۵۰- هر کس خودکشی کند یا ساقط شود دیه ندارد. ۱۳۸
- قاعده ۱۵۱- عدم ضمان مرتکب در صورت عدم وجود صدمه با اثر جنایت ۱۳۸
- قاعده ۱۵۲- حکم اختلاف جانی با مجنی علیه در مورد زوال یا نقصان منفعت ۱۳۸

فصل سوم - مواد قانونی دیات

- بخش اول - مواد عمومی (تعریف دیه مسئول و موجبات دیه) ۱۴۲
- بخش دوم - مقادیر دیه ۱۵۸
- دیه نفس ۱۵۸
- دیه مقدار اعضا (همراه با قواعد عمومی آن) ۱۵۹-۷۶
- دیه مقرر منافع (همراه با قواعد عمومی آن) ۱۷۵-۷۶
- دیه جراحات، جنین، میت ۱۷۹
- منابع و مآخذ کتاب ۱۸۵
- آشنایی با کتابها و تألیفات نویسنده ۱۸۷

مقدمه

احمد استتماماً لنعمته واستسلاماً لعزته واستعصاماً من معصيته^۱ و صلی الله علی محمد و آله الطاهرين سيما الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف و قائد الثورة الاسلامية آية الله الخامنه‌ای و شهداء الثورة العالمية الاسلامية.

امروز جهان در حال تحولی بزرگ در یک پیچ تاریخی است و نهضت بیداری اسلامی در کشورهای عربی آغاز شده و بیداری اروپایی رسیده و از آنجا به بیداری آمریکایی تبدیل شده و اینهمه مسئولیت فقها و حقوقدانان اسلامی ما را زیاد می‌کند.

۱- ضرورت تألیف قواعد فقهی:

در عصر تشکیل حکومت مقدس جمهوری اسلامی ایران، شدیداً به قواعد فقهی جزائی و... نیازمندیم، اما تاکنون در مورد قواعد فقه دیات فقط یک تألیف انجام گرفته است، این ضرورتها عبارتند از:

- (الف) ضرورت اسلامی سازی قوانین برطبق فقه ژرف اسلام.
- (ب) نیاز شدید متخصصان حقوق و الهیات و اساتید و کمیسیونهای مجلس و پزشکان قانونی به اطلاع از قواعد و مبانی فقهی اسلام.
- (ج) نیاز شدید دانشجویان برای اطلاع از قواعد فقه اسلامی در تفسیر قوانین و نوشتن پایان نامه‌ها که مستلزم داشتن منابع فقهی روز است.

لذا با توجه به چنین نیازی در نسل ارزشمند دانشگاهی و حوزوی با بضاعت مزجاة، در آستانه فقه متعالی اسلام زانو زده و از نور ولایت اهلبیت عصمت و اجتهاد فقههای گرانقدر سخت‌کوش مدد گرفته‌ایم تا از ژرفای اقیانوس مواج فقه پیربرکت اهلبیت قطراتی یا جوی آبی برگیریم تا مطالب جدّاً ارزشمند و معتبر فقه اسلامی در اختیار شما

فرهیختگان عزیز قرار گیرد.

۲- نیازهای حیاتی و لازم روز به قواعد فقهی:

الف) داشتن متنی برای تدریس در کارشناسی ارشد و دکترای حقوق و الهیات و پزشکی قانونی.

ب) بعضی پزشکان قانونی ارجمند و زحمتکش و متدین، در تعیین دیه نقص عضو و ارش در موارد مختلفی متأثر از گریند بدون شک دوست دارند با مطالعه قواعد فقهی و نظام حقوقی دیات (چون دکتر گودرزی پدر پزشکی قانونی ایران) گرایش اصلی خود را به حقوق متعالی و بی نظیر اسلام و کشور محبوبشان ایران نشان دهند.

ج) اساتید عزیز و بسیار گرانقدر، با معرفی قواعد فقه و نظام حقوقی جزای اسلامی به دانشجویان و روشن نمودن ارزش آن، گامی در مسیر تعالی کشور و حاکمیت حقوق اسلامی ایفا فرمایند.

د) پایاننامه‌های متعددی از سوی طلاب عزیز و دانشجویان عزیز در سطح ارشد و دکترای گرفتن یک قاعده یا چند تا از این قواعد فقه جزائی و... در دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه نوشته شود، تا نظام حقوقی اسلام تبلور عملی پیدا کند.

ه) با توجه به بیداری اسلامی کشورهای عربی، اروپائی و اخیراً آمریکائی، ضروری است خود را آماده ارائه یک نظام حکومتی الگو، نظام حقوقی الگو (از جمله نظام فقهی دیات) به دنیا عرضه کنیم. مخصوصاً که انشاء الله به زودی دو کشور جمهوری اسلامی در اروپا ایجاد می‌شود و باید برخلاف نظامهای استکباری دنیا، ما حاکمیت عدل جهانی و حفظ حقوق همه ملت‌ها و تعاون بین الملل را به همه نشان بدهیم که قطعاً این امر زمینه‌ساز ظهور آقا امام زمان عج خواهد بود.

۳- مظلومیت شدید فقه اسلامی و الزامات تعالی آن:

عدم اهتمام کافی در تدوین نظام حقوقی اسلام، قواعد فقه جزای عمومی اسلام و قواعد فقه جزای اختصاصی اسلام مشکلات بسیاری را در امر قانون‌گذاری، تألیف کتاب، نوشتن پایاننامه‌های کاربردی و سودمند کشور برای ما پدید آورده است، در حالیکه در کشور جمهوری اسلامی از ارزشهای ناب اسلامی باید به خورد ما مسلمانان داده شود نه از قوانین مکاتب وارداتی و تقلیدی؛

(۱) فهرست جامعی از قواعد فقهی نداریم. — باید تهیه کنیم.

(۲) فرهنگ قواعد فقه اسلامی را تهیه نکرده‌ایم. — باید تدوین شود.

۳) دائرةالمعارف بزرگ قواعد فقه اسلامی نداریم. — تا از هجوم ایسم‌ها و ایست‌ها در امان بمانیم و به جای لیبرالیزم و کمونیسم، اندیشه ناب اسلامی در ایران و کشورهای اسلامی و جهان محقق شود.

۴- لزوم تدوین تخصصی قواعد فقه در سه سطح:

الف) سطح عمومی: همان است که الان انجام می‌شود البته تا حدودی. مثل کتب قواعد فقه مدنی - قواعد فقه جزائی و باید کاملتر شود قواعد فقه تجاری، قواعد فقه اساسی، قواعد فقه آئین دادرسی کیفری و قواعد فقه آئین دادرسی مدنی و...

ب) سطح تخصصی: مناسب است بطور تخصصی قواعد فقه اقتصادی، سیاسی، جامعه‌شناسی، روانشناختی، نظامی، مدیریت، جنگ و صلح، روانشناسی بالینی، روانکاوی، بهداشتی، بین‌المللی عمومی و خصوصی، جرم‌شناختی، پیشگیری، سیاست جزائی و... تهیه شود.

در این زمینه باید متخصصان رشته فقه و اقتصاد، فقه و روانشناسی مانند دانشگاه امام صادق، مدرسه عالی شهید مطهری و... ابتدا نیرو تربیت و در هر یک از رشته‌ها جذب و سازماندهی شوند و در یک حرکت دسته‌جمعی پژوهشی، قواعد فقه آن رشته را با جامعیت شایسته‌ای تدارک کنند.

ج) سطح فوق تخصصی: با تخصص معمولی در رشته‌های مزبور نمی‌توان در ژرفای فقه شنا کرد باید اشخاصی مجتهد یا قریب‌الاجتهاد، فلسفه هر یک از قواعد را استخراج و نظام حقوقی خاص هر کدام را درآورند، نیز هماهنگی چنین قواعد هر رشته را متناسب با مقاصد عمومی شریعت تنظیم نمایند.

۵- مباحث مطرح در کتاب عبارتند از:

الف) نظام حقوقی دیات: ارائه سیستم سنجش ضمان، موارد آن، معیارهای مسئولیت جزائی در دیات، اصول تعیین دیه، ارش در اعضا، منافع و نفس و معیارهای آن در این فصل ارائه شده است.

ب) قواعد فقهی دیات: مقادیر مهمی از قواعد فقه جزای دیات از موجبات و مصادیق دیات و قواعد دیه اعضا و منفعت و حیوانات در اینجا ذکر گردیده است.

ج) مواد قانونی دیات: شامل قسمت قوانین دیات از قانون مجازات اسلامی جدید مصوب ۱۳۹۲ می‌باشد.

۶- تشکر و تقدیر و تقاضا: با آرزوی توفیق برای همه اساتید گرانقدر و سلامتی و

توفیق آنان در مسیر حق و حمایت از نظام مقدس جمهوری اسلامی، تشکر خود را از اساتید بزرگوارم مثل آیت الله محمدباقر مهدوی کنی، آیت الله عمید زنجانی، آیت الله سید محمد حسن مرعشی، آیت الله سید ابوالفضل موسوی تبریزی، آیت الله سید جعفر کریمی، آیت الله محمد امامی کاشانی، آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی، استاد دکتر سید مصطفی محقق داماد و از پدر و مادر عزیز خدایان کوچکم، همسر و فرزند ارجمندم و انتشارات خرسند و همکارانش ابراز و سپاس خود را تقدیم می‌دارم.

تذکر مهم: در صفحات متعددی از این کتاب به کتاب دیگری ارجاع داده‌ایم مثلاً بدین صورت (ص ۳۲۳ کتاب)، این ارجاعات با دو هدف، یکی برای یافتن سند فقهی این قواعد در متون فقهی و دیگری توضیح بیشتر مصادیق ذکر شده در این کتاب است. مراد از کتاب در این موارد، کتاب «شرح مختصر شرح لمعه دیات» تألیف اینجانب حمید فرجی است که شرح لمعه شهید ثانی را تشریح نموده است.

کلام آخر اینکه از کلیه اساتید، فقها و حقوقدانان، وکلا، قضات و دانشجویان خواهشمندم هر گونه انتقاد یا تقدیر مفیدی درباره این کتاب دارند به آدرس تهران - خیابان انقلاب اسلامی - خیابان خمارک - دانشگاه علوم قضائی به نام اینجانب یا به وبلاگ نویسنده Jazaa.blogfa.com یا ایمیل نویسنده Eshgemankhodast@yahoo.com ارسال فرمایند.^۱

حسبی الله لا اله الا هو

أفوض امری الی الله

حمید فرجی - تهران

آذر ۱۳۹۳

۱. این کتاب در سال ۱۳۷۷/۸ تألیف شده و به فضل خدا^۱ پایان رسیده بود. تغییر قانون مجازات اسلامی انتشار آن را تا اصلاح آن به تأخیر انداخت و به فضل خداوند در آذرماه سال ۱۳۹۳ منتشر گردید.